

צבא העם Vs. צבא מקצועי

צבא העם

אי זו היא מלחמת מצוה? (...) עזרת ישראל מיד צר (אויב) שבא עליהם (...) מלחמת הרשות היא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרחיב בגדולתו ושמעו.
(במב"ס** מלכים ה א)

במה דברים אמורים שמהזריון אנשים אלו (אזרחים מסוימים שיש להם פטור) מעורכי המלחמה (מהצבא) - במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו התן מחדרו וכלה מחופתה.
(שם: ד ז)

מזה שנים רבות מצוי המודל ההיסטורי של "צבא העם", יציר כפיו של דוד בן גוריון, תחת להצים הולכים וגוברים: אהוז המשרתים מכלל הציבור היהודי בישראל הולך ויורד, והפטור מגיוס להרדים יוצר להצים ניכרים על הצורך בשינוי (...) לאחרונה נראה כי חל ערעור נוסף במבנה צבא העם, באמצעות הרחבת מודל השירות הדיפרנציאלי (...) ההרחבה של מספר המשרתים לטווח ארוך, אל מול קיצור השירות לגברים יוצרת מצב חדש המתרחק ממודל של שירות שוויוני. כלפי חלק הולך וגדל מהיחידות, צה"ל מאמץ מאפיינים של צבא מקצועי, שבו שדרת השירות רואה בצבא קריירה ארוכת שנים.

(עמיחי כהן*, 'מצב העם לצבא מקצועי - מי מחליט?', גלובס, 7.8.19)

מדוע במלחמת רשות יש פטור לאנשים מסוימים ואילו במלחמת חובה אין? האם ניתן להסתדר בלעדיהם במלחמת

רשות? האם הם בלתי נצרכים במלחמת מצוה, או שמא הם רק יפריעו? (לגבי זהות הפטורים, עיינו במסור 1. בדף ההרחבות)

· אילו סימנים מעידים על הפיכתו של צה"ל לצבא יותר מקצועי?

· מהי מלחמת רשות ומהי מלחמת מצוה? מהו ההבדל ביניהם מבחינת זהות המתגייסים?

· האם אתם תומכים בהפיכתו של צה"ל למקצועי, או שהוא צריך להישאר "צבא העם"? מדוע?
· האם לדעתכם זכות המדינה לגייס כללי נובעת מצורך צבאי או ערך מוסרי?

ייעדו הראשוני של צה"ל הוא ביטחון המדינה, אך אין זה תפקידו היחיד. על הצבא לשמש גם מרכז הינוך חלוצי לנוער בישראל, יליד הארץ והעולה. על הצבא לחנך דור חלוצי, בריא בגוף וברוח, נועז ונאמן, שיאחה קרעי השבטים והגלויות ויוכשר למילוי ייעודיה ההיסטוריים של מדינת ישראל מתוך הגשמה עצמית כבונה המולדת ומיישב שממותיה.

(דוד בן גוריון***, צבא ובטחון, 1955)

מעבר לנזק שיגרום ביטול "צבא העם" לאינטרסים האסטרטגיים של המדינה, הצעות כרוח זו עלולות לערער גם את אחד מעמודי התווך שעליהם מושתתת הדמוקרטיה הישראלית. ההטרונגניות הרבה המאפיינת את החברה הישראלית, הפערים בין השכבות השונות המרכיבות אותה וגודלו הניכר של מגזר העולים בתוכה, השפו אותה מאז ומתמיד - יותר מכל חברה אחרת במערב - להשפעתם של כוחות צנטריפוגליים, אשר אימו תמיד על אחדותה. צה"ל הוא הגוף היחיד שהוכיח באופן עקיבי כי הוא מחזיק ביכולת מיוחדת לאזן בין הכוחות הללו, ולשמש כור היתוך שבו נצרפות קבוצות שונות לחברה מלוכדת אחת - והצורך בגוף מעין זה לא ישתנה, מן הסתם, בעתיד הנראה לעין.

(מיכאל אורן****, צהל בע"מ, תכלת 19, אביב תשס"ה)

עם בונה צבא בונה עם

* ד"ר מיכאל אורן, הסטוריון, דיפלומט ואיש ציבור ישראלי. כיהן כשגריר ישראל בארה"ב וכחבר כנסת העשרים מטעם מפלגת כולנו.

* דוד בן גוריון היה ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, איש העלייה השנייה, ממנהיגי תנועת העבודה ומנהיגה הראשון של מפא"י.

* רבי משה בן מימון (1138-1204), היה מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מחשובי הפילוסופים בימי הביניים, איש אשכולות, מדען, רופא, חוקר ומנהיג.

* פרופ' עמיחי כהן, עמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה, חבר סגל בפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו.

איזה תפקידים מייעד בן גוריון לצבא מעבר ליעוד הבטחוני שלו? (עינינו גם במקורות 2-3 בדף ההרחבות)
לפי מיכאל אורן, מה עלול לקרות במעבר לצבא מקצועי? (על סכנה נוספת שיכולה להתעורר בעקבות מעבר לצבא מקצועי, עינינו מקור 4 בדף ההרחבות)

מה מיוחד בחווייה ובתרבות הצבאית שיוצרים אחדות כ"כ חזקה בעם? האם זה נכון גם על החברה בימינו? (עינינו מקור 5 בדף ההרחבות ביחס למציאות של ימינו)
האם יש תפקידים חברתיים היום שעל הצבא לקחת על עצמו בהתאם לחזון בן גוריון? האם המציאות בה הצבא הוא הגורם המאחד של החברה היא אידיאלית, או שמא היא מראה שאין לנו משהו חיובי להתלכד סביבו? (להתייחסות למתח זה עינינו במקור 6 בדף ההרחבות)

היהודי הישראלי הווה הוא צבאית כחייל (קרבי או לא), כהורה של חייל, כהורה שכול או כאלמנת מלחמה, כקורא עיתון או צופה בטלוויזיה, ומעל לכול כבן השבט היהודי. אם קיימת הוויה סוציולוגית משותפת לכל הדורות, לכל העדות, לדתיים וללא דתיים (...) – הרי זוהי הוויית המלחמות והצורות השונות והמגוונות של השתתפות בשירות הצבאי והביטחוני, סדר, מילואים וקבע, בגלוי ובחשאי, בשגרה ובפתע. בהווייה זו כרוכים אלה באלה אימה, דיכאון והתרוממות הרוח, ניצחונות וכשלים, בדידות והרגשת יחד, שנאה ושאירת התפייסות, ציות ומרידה, אימוץ כל כוחות הגוף והנפש ופסיכיות גמורה, נטישת האח ונגענוע אליה (...) בין אם נרצה בכך ובין אם לאו – אנו חברה מיליטריסטית מובהקת, ומיליטריזם זה הוא גם העיקרון המארגן המרכזי שסביבו נעה החברה הישראלית, פועלת, קובעת את גבולותיה, את זהותה ואת כלליה המשחק הנהוגים בה. הגיע הזמן לקרוא לילד בשמו בשיה הציבורי, לנתח את התופעה והשלכותיה, ובמידת האפשר גם להסיק ממנה מסקנות.

(ברוך קימרינג*, מיליטריזם בחברה הישראלית, תיאוריה וביקורת 4, עמ' 124)

מהו מיליטריזם? מדוע לדעת פרופ' קימרינג זוהי חוויה מובנית בחייו של אזרח ישראלי?

האם המיליטריזם בישראל מוצדק לאור המציאות הבטחונית? (עינינו במקור 8 בדף ההרחבות)

האם יש קשר בין היות הצבא הגורם המאחד של החברה הישראלית לבין המיליטריזם שאולי קיים בה? האם זה מחיר ששווה לשלם אותו?

הגיע הזמן לשקול מעבר לצבא מקצועי-התנדבותי גם בישראל. הגישה במודל זה היא, שהייל הוא מקצוע נרכש שאותו יש ללמוד ולפתח לאורך זמן, מקצוע שיש לבחור בו, ללא כפייה. כשם שנעדיף שרופא מנוסה יטפל בנו, או שרואה חשבון מומחה יטפל בספרים שלנו, כך גם עדיף שחייל מנוסה יעמוד בחזית הלחימה. וזו לא רק מיומנות החיילים שתשתפר, אלא גם העלות תהיה נמוכה יותר. (דרור לביא**, צה"ל יכול להיות טוב יותר - ולעלות פחות, גלובס, 22.8.19)

לפי כל מקור, על איזה סוג צבא יש לסמוך יותר בעמידה במשימתו לנצח בקרב?
לדעת הרב גולדשטיין, מהו האלמנט שחסר בצבא מקצועי שכל כך קריטי ללחימה? מהו היחס הראוי בין האומה לחייל? האם בצבא מקצועי לא יכולה להיות ערבות הדדית שתיבא לאותה מסירות נפש?

מהו כחו העיקרי של צה"ל: מקצועיות או ערכיו וחיבורו לאומה? (עינינו במקור 9 בדף ההרחבות להבט נוסף בשאלה זאת)

* ברוך קימרינג (1939-2007) היה פרופסור לסוציולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים, מאבות המחשבה הביקורתית במדעי החברה בישראל, עסק בסוציולוגיה של החברה בישראל, החברה הפלסטית וניהול הסכסוך הערבי-ישראלי.
** דרור לביא הוא מייסד תנועת "חזית - לוחמים למען צבא מקצועי-התנדבותי".
* סרן (מיל') הרב אלעזר גולדשטיין, רב צבאי בגדוד הנדסה, מרכז פרויקט "אתיקה צבאית יהודית" במכון משפטי ארץ ומלמד בישיבת ההסדר בעתניאל.